

ԱՐՇԱԿՈՒՆԵԱՑ

ԵՐԲԱՑԱԿԱՆ ԵՄԱԿՄԱՆ ԶՐԱՅՑԸ

Առ արագամ Երեկ տաք. Դուրեմս

Արեւիկան մամուռի վերջին ետամուսնայ՝ իր բովանդակութեան այլազանութիւնը կատարելաւ գործելու համար՝ բանասիրական յօդուած մ'աւ կ'ընծայէր, ինչ որ անակընկալ մ'է միշտ տեղական մամուլին համար։ Կը ներկայացնէր հոն բնագրական ուսումնասիրութիւն մը՝ Մակաբայեցոց հայկական թարգմանութեան մասին։ Զեր ուղղագրութիւնները՝ հայ և յոյն Աստուածաշունչներու բաղդատութեան վրայ հիմնեալ՝ տեղիք չեն թողարդ առարկութեան։

Սակայն զեռ կը մտար իրիպակ մը, խոր քըն նութեան արժանի, իր պատմական կարեւորութեան և յաճախ կրկնուած ըլլալուն համար։

Մակաբայեցոց առաջին գրքի ժի գլխուն մէջ Հրեայք կը դաշնակցին հուովայեցոց և ուրախ տալոց հետ։ Կը յիշատակուի հոն սպարապետ թագաւոր մը՝ Կարեն անուամբ։ Այս աւանդին ալ անկարելի են։

1). 222 Ն. Բ. Բ. Կլէմենի պարտութենէ վերջ՝ Սպարտա կորուսած էր վերջնականապէս իր քաղաքական դիրքը։ Մակեդոնացիք իրենց լուծին ենթարկած էին զիրք։ Սպարտացիք ոչ մէկ կերպով կարող էին Հրեայներու օգնել։

2). Աշխարհագրական տեսակէտիւ՝ Սպարտա այնքան հեռի էր Պարսկաստանէ որ անտեղի է ենթադրել թէ Հրեայները իրենց դաջիներուն դիմադրելու համար անոր պապինիին։

3). Կարեն անունով ոչ մէկ թագաւոր իշխած է Սպարտայի վրայ։

Այս պատմական հակասութիւնները նկատի առնելով՝ Հ. Յ. Թորոսեան կ'ենթադրէ թէ Սպարտացի բառը պէտք է Պարսի կարգաւ թէ «*eis aarshas*» ընթերցուած առիթ տուած ըլլալ Սպարտացի սխալ ընդգործակութեան։ Աշխարհագրական դիրք մը ինչպէս է Մակաբայեցոցն ու պէտք էր արդէն գիտնականաց ուշադրութիւնը գրաւած ըլլալ։ Եւ Սպարտայի դաշնակցութիւնը՝ մասնաւորապէս՝ քննութեան ենթարկուած էր։ Բայց վերոյիշեալ անդադարձութիւնը չի գտնուիր մեզի ծանօթ յոյն, լատին, իտալերէն և գերմանական թարգմանութեանց մէջ՝ ուր Սպարտացի անունը կը գործածուի անայլալ։ Հոն Կարիոս անունը հանձնարել կերպով կը հելլենիսայ՝ մէկ տառի զանգաւորութեամբ։ Արիտու Սպարտացի բառի ուղղագրութիւնը մեզ համար կարեւոր է սակայն ոչ եթէ Մակաբայեցոցն զգրի ուղղագրութեան՝ այլ ազգային - մասնաւորական ուրիշ խնդրի մը համար։

Խորինացի Արշակունեաց համար կ'ըսէ։
«Թագաւորեաց Արշակ թաշ, որ է ի զաւակէ Արաւամու, ի քնտուրական ծննդոց, առ ի հաստատուել բանին Տեառն առ Արաւամ՝ թէ թագաւորը ազգաց ի քէն ելցեն» (Գրք Բ, 41. Ա)։

Կարբիէր նկատել տուաւ որ Ս. Գրոց մէջ ոչ մէկ տեղ յիշուած է թէ Արշակունիք Արաւամ մէ պիտի սերին։ Ուստի կը գտնէ զայն Խորենացին։ Արաւորցի Պարթևները «*թագաւորը ազգաց*» կ'անուանէին։ Խորենացի արաբական իմաստով հասկնալով Ս. Գրոց խօսքը՝ («*թագաւորը ազգաց ի քէն ելցեն*») Արաւամը Արշակունեաց նախահայրը ըրած է։ Ահա փաստ մ'ալ «Խորենացոյ Թ. Կարուն հեղինակ ըլլալուն»։

Սակայն Արաւորցի չէին կրնար հեղինակ ըլլալ անուանակոչութեան մը՝ որ արդէն անհնարացած փառք մը կ'որակէր. դարձաւ ինչպէս Տաշեան ալ դիտել կու տար Կարբիէրի գրութեան թարգմանութեան մէջ՝ ի շարք Աղք. Մաւտեղարանի) Խորենացիի միակը չէ Արշակունիները Արաւամէն սերած համարող։ Յաճախապէս ալ կ'ըսէ։

«Ի շայն տիչի մեծագոյն և ի Պարսս՝ քան զԱրշակունեաց տոմս, որ և յԱրաւամէ սերեցան աստ, նաև յամենայն ազոս թագաւորք էր կրի՝ ըստ նստուտ բանին Տեառն ամենեցուն»։ (Հատ Գտաներորդ էջ 199, վեհեակ, 1838)։

Ս. Գրոց խօսքը Յաճախապէս ալ մէջ աւելի ընդարձակ իմաստով անուած է. աշխարհիս յոյր թագաւորները Արաւամէ սերած են։ Այս ըմբռնումը կը բացատրէ թէ ինչու շայն թագապան զիջողը կ'ուզէին Արաւամու սերունդը նկատուի (Թագաւորութիւն)։

Արշակունեաց երբայական ծագման գրոյցը Խորենացին հնագոյն ըլլալով՝ Կարբիէրի տեսութիւնը ուրիշ արժեք չունենար՝ բաց ի տրամիտ ըլլալէ։ Սակայն պէտք է համարիլ թէ Ս. Գրոց վերոյիշեալ խօսքը միայն բաւական են զած ըլլալ գրոյցը ներշնչելուն։ Այլ։

Հանգոյցին վստահ լուծումը կանգնած է Մակաբայեցոց գրքին մէջ. (Ա, ԺԲ, 20)։

Պարթևք կը գրին առ Հրեայք։

«Այդպիսի Սպարտացոց առ ինիս մեծ քահանայապետ ողջոյն։ Գտան հին մատենադ վասն Սպարտացոց (= Պարթևաց) և հրէաստանեայց, զի են եղբարք հաստաբար՝ և են յԱրաւամէ»։ Կարբիէր՝ որ բնագիրը իր սխալ ձևով կ'ընթերցուի՝ կըցած չէ գտնել Ս. Գրոց մէջ Պարթևաց Արաւամէն ծագած ըլլալու յիշատակութիւնը...

Յաճախապէս ալ մի Խորենացոյ աւանդութիւնը յրական կերպով կ'ապացուցանէ թէ մեր նախնիք Աստածաշունչի Հայկական թարգմանութեան հին ձեւագիրներուն մէջ Պարթև կը կարգուին, թէպէտ Սպարտացի ընթերցումը կրնար գտնուիլ այլոց մէջ՝ յոյն ձեւագրաց տարբերութենէ յառաջ եկած։

«Գտան հին մատենադ վասն Պարթևաց և Հրէաստանեայց» խօսքը չի՞ յիշենք Վաղարշակի հետաքրքրուած իր նախորդներուն առջեւը գտնուող. Խորենացի թերևս Ս. Գրոց այդ խօսքը հիմ առած էր Պարթևները պատմագրութեան մեկնիստ ներկայացնելու։

Այդք է միանգամայն ուղիւ Մակաբայեցոց ընթերցումը, Կարբիէրի երկակայնութիւնը։

Հ. Կ. Տ. ՍԱՆԱՅՏԱՆ